

"Dowód tożsamości" - scenariusze lekcji do pracy z filmem

Szanowni Państwo!

Oddajemy w Państwa ręce publikację edukacyjną zawierającą scenariusze lekcji do pracy z filmem „Dowód tożsamości”. Wyprodukowany w 2021 roku przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN reżyserski debiut Mikołaja Grynberga to próba ukazania specyfiki bycia polskim Żydem, Żydówką, często niezrozumiałej dla osób niedzielących tego doświadczenia. Historia Polski obfitowała w wydarzenia, które miały ogromny wpływ na poczucie tożsamości wśród społeczności żydowskiej. Nie jest to jednak tylko kolejny film o polskich Żydach. To uniwersalny obraz współczesności, odwołujący się do pytań, z którymi mierzymy się wszyscy. Pytań o to, kim jesteśmy, o nasze lęki i marzenia, o Polskę. Mikołaj Grynberg zadaje je na scenie Muzeum POLIN nie tylko swoim bohaterom, lecz także każdemu z nas.

Mamy nadzieję, że „Dowód tożsamości” stanie się pretekstem do poruszenia zagadnień związanych z tożsamością, antysemityzmem, relacjami między większością a mniejszością, a przygotowane scenariusze zajęć pomogą w przeprowadzeniu lekcji z uczniami i uczennicami. Autorką materiałów zamieszczonych w publikacji jest Dominika Cieślikowska – psycholożka, trenerka umiejętności międzykulturowych i antydyskryminacyjnych od lat współpracująca z Działem Edukacji Muzeum POLIN. Zachęcamy do lektury jej autorskiego wstępu do publikacji oraz do przeprowadzenia lekcji z wykorzystaniem prezentowanych scenariuszy.

Zespół Działu Edukacji Muzeum POLIN

Szanowni Państwo!

Przed Państwem okazja do głębszego wejścia z uczniami i uczennicami w świat Żydów i Żydówek mieszkających współcześnie w Polsce (i nie tylko). Zapraszam do obejrzenia w klasach filmu dokumentalnego Mikołaja Grynberga (reżyseria) i Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN (produkcja) oraz przeprowadzenia towarzyszących projekcji lekcji według dwóch scenariuszy zajęć. Za pomocą zaproponowanych form pracy chcieliśmy stworzyć atmosferę kameralnego spotkania oglądających z bohaterami i bohaterkami materiału filmowego. Dzielią się oni historiami, my zaś chcemy wykreować przestrzeń do nazywania mechanizmów i zjawisk zilustrowanych ich słowami. Łącznie na projekcję i zajęcia jej towarzyszące warto zarezerwować trzy jednostki lekcyjne (3x45 min), z czego dwie lekcje – projekcja filmu wraz z realizacją scenariusza na temat tożsamości – powinny odbywać się na raz. Zajęcia dotyczące dyskryminacji mogą stanowić rozszerzenie omawianych zagadnień i być poprowadzone innego dnia, z pewnym odstępem czasu od projekcji.

Zaproszone przez reżysera osoby mierzą się z pytaniami o swoją tożsamość i doświadczenie bycia Żydem, Żydówką w Polsce. Z racji doboru bohaterów i bohaterek mamy okazję spotkać plejadę osobowości, (w tym też sławnych) osób reprezentujących wszystkie współcześnie żyjące generacje Żydów w Polsce. Materiał filmowy utrzymany w tonie intymnej rozmowy pozwala nam wsłuchać się w słowa, ale także być naocznymi świadkami wzruszeń, zamyśleń oraz innych stanów i emocji, które wydobywa z bohaterów i bohaterek filmu praca kamery i oświetlenie.

Film jest okazją do przyjrzenia się, jak skomplikowana jest tożsamość żydowska – wokół ilu pytań krąży i jak szeroką panoramę postaw i doświadczeń zawiera w sobie. Zebrany przez reżysera materiał pozwala poznać nie tylko indywidualne losy zaproszonych osób, historie pojedynczych rodzin, ale też zobaczyć płynność, zmienność w czasie oraz czynniki, które wpływały na tworzenie się tożsamości indywidualnych i tożsamości grupowej społeczności żydowskiej. Różnorodność zaproszonych rozmówców i rozmówczyń przekłada się na bogactwo wątków. Opracowany scenariusz zajęć na temat tożsamości ma pomóc w analizie postaw, przeżyć i przemyśleń, oraz stworzyć ramę interpretacyjną filmu obudowaną wiedzą z zakresu psychologii i socjologii.

W rozmowach zaprezentowanych w filmie pojawiają się odniesienia do różnych momentów historii – do doświadczenia wojny, do strategii ukrywania tożsamości żydowskiej w czasach powojennych, ale też do współczesnej afirmacji bycia Żydem czy Żydówką. Film daje również możliwość przyjrzenia się sytuacji grupy mniejszościowej i doświadczeniom, na które jest narażona. Bohaterowie podejmują próby zdefiniowania siebie w kategoriach żydowskości i polskości, dzielą się też spostrzeżeniami dotyczącymi tego, jak inni zachowują się w stosunku do nich. Osią przewodnią scenariusza na temat dyskryminacji są pojęcia związane z doświadczeniem bycia mniejszością. Aktywności i zadania zasugerowane do przeprowadzenia po projekcji filmu pozwalają nazwać mechanizmy stygmatyzacji, wykluczenia, dyskryminacji, których przejawy pojawiły się w narracji filmowej. Celem rozmów towarzyszących projekcji jest też wypracowanie pomysłów na działania, które mogą wesprzeć grupy mniejszościowe oraz przeciwdziałać dyskryminacji.

Mam nadzieję, że zarówno film, jak i przygotowane scenariusze staną się inspiracją do rozmowy z uczniami i uczennicami na opracowane tematy.

Dominika Cieślukowska

SCENARIUSZ nr 1: Tożsamość

Słowa kluczowe: tożsamość, tożsamość indywidualna i grupowa, tożsamość żydowska, kategorie samoopisu

Autorka: Dominika Cieślikowska

Metody: projekcja i analiza filmu, dyskusja na forum, praca w grupach, mini-wykład, oś czasu, praca z cytatem

Cele warsztatu – uczniowie i uczennice:

- zastanowią się głębiej nad pojęciem tożsamości (w znaczeniu: ogólnym, indywidualnym, grupowym);
- poznają i przedyskutują jakie kwestie, cechy, kategorie są ważne dla Żydów i Żydówek w ich samoopisie;
- poznają przedstawicieli wszystkich pokoleń Żydów obecnie mieszkających w Polsce i zastanowią się jakie są między nimi podobieństwa i różnice;
- pogłębią własną refleksyjność, uważność, wnikliwość.

Potrzebne materiały:

- Tablice lub plakaty (papier flipchart): (1) do zapisania pytań nt. Żydów/Żydówek, (2) do zapisania skojarzeń dotyczących Tożsamości żydowskiej – jaka jest?, (3) do stworzenia osi czasu
- Kartki do zapisania myśli/emocji po filmie
- Plakat/slajd: Kim jest Żyd/Żydówka (ZAŁĄCZNIK 1)
- Plakat/slajd z portretami bohaterów filmu (ZAŁĄCZNIK 2)

Przebieg lekcji:

1. Wprowadzenie – fragment filmu, informacja o filmie
2. Projekcja filmu
3. Zebranie wrażeń i refleksji
4. Pytania wiodące w tożsamości żydowskiej
5. Tożsamość indywidualna – wypowiedzi bohaterów i bohaterek
6. Tożsamość grupowa – podobieństwa i różnice międzypokoleniowe
7. Zakończenie

PRZEBIEG LEKCJI – OPIS SZCZEGÓŁOWY

MODUŁ I: Wprowadzenie

W ramach wstępu do zajęć wokół filmu proponujemy, by przed pełną projekcją filmu, bez żadnej zapowiedzi, puścić pierwszy fragment: od początku do planszy z tytułem filmu (czyli do 2:09).

Po tym fragmencie zapowiedz, że za moment uczniowie i uczennice obejrzą cały film „Dowód tożsamości” – debiut reżyserski wybitnego pisarza, reportera i fotografa Mikołaja Grynberga (finalisty Nagrody Literackiej NIKE, laureata Warszawskiej Premiery Literackiej).

Zwróć uwagę, że pierwsza bohaterka przyznała we wstępie, że miała „ogromną ilość rzeczy”, o jakie chciała zapytać w kontekście jej żydowskiego pochodzenia. Nie zadała tych pytań. Poproś uczniów i uczennice by przygotowali po 2-3 pytania, które oni chcieliby zadać Żydom i Żydówkom. Stwórzcie wspólną listę – zapiszcie ją na tablicy lub plakacie.

Zapowiedz, że w filmie zobaczymy więcej osób. Rozmówcy Grynberga reprezentują wszystkie żyjące dzisiaj w Polsce pokolenia Żydów. Wywiady pokażą szeroką panoramę postaw i doświadczeń. Wyświetl slajdy ze zdjęciami wszystkich bohaterów i bohaterek filmu (ZAŁĄCZNIK 2) lub rozwieś w sali wydrukowane plansze z twarzami.

Propozycja: w filmie pojawia się kilkanaście postaci, które poruszają wiele wątków. Ponieważ uczniowie i uczennice mogą mieć problem z zapamiętaniem wszystkich treści, poproś ich by wybrali sobie po dwie postaci, na których narrację szczególnie zwrócą uwagę (lub przydziel odgórnie, dbając by każda postać miała osobę podążającą za nią).

MODUŁ II: Projekcja filmu

Obejrzyjcie film do końca (39 min).

MODUŁ III: Zebranie wrażeń i refleksji

Poproś by uczniowie i uczennice zapisali na kartkach, z jaką emocją lub myślą, w jakim stanie są po projekcji filmu. Poproś, by każdy kto ma ochotę, odczytał swoją refleksję. Zbierz je wszystkie na tablicy (uczniowie i uczennice sami mogą podchodzić do tablicy, odczytywać swoje kartki i przyklejać je). Możesz też pozostać w formule rozmowy, bez zbierania kartek.

W dalszej części zwróć uwagę na formę filmu: dokument, rozmowy jeden na jeden, rozmówcy siedzący na scenie (autentyczna scena audytorium Muzeum POLIN), zaciemnione wnętrze, widoczne tylko twarze. Zadaj kilka pytań pomocniczych: co wyrażają twarze? Co uwidacznia oświetlenie? Co zapamiętali z treści? Jakie emocje pojawiały się u bohaterów (reżysera/pytającego i osoby odpowiadającej)?

Refleksje: Następnie spytaj o tożsamość żydowską – jakie mają skojarzenia po obejrzeniu filmu, wysłuchaniu rozmówców i rozmówczyń Mikołaja Grynberga? Napisz na tablicy lub plakacie pytanie: Tożsamość żydowska – jaka jest? Zbierz wolne refleksje i wrażenia, zapisując je wokół pytania.

MODUŁ IV: Pytania wiodące w tożsamości żydowskiej

Zapytaj, czy uczniowie i uczennice potrafią podsumować, o co pytał reżyser. Jakie pytania (choć nie zawsze wypowiedziane wprost, czasem powtórzone przez rozmówcę, czasem trzeba je wyczytać z kontekstu odpowiedzi) prowadziły jego narrację w filmie. Postarajcie się ułożyć te pytania w kategorie, zapisując je gdzieś obok pytań wcześniej zebranych od uczniów i uczennic.

Pytania Mikołaja Grynberga:

- Czy jesteś Żydem? Zawsze byłeś Żydem? Od kiedy jesteś? Jak się dowiedziałeś/łaś? Kto Ci powiedział?
- Co to znaczy być Żydem?
- Jak było w Twojej rodzinie? Jak się do tego odnoszono?
- Czy jesteś Polakiem/Polką? Jaki masz stosunek do Polski? Jak Ci w niej jest? Jak się czujesz w Polsce? Czy chcesz tu zostać? Czy myślisz o wyjeździe?
- Jaki masz stosunek do Izraela? Czym dla Ciebie jest Izrael? Czy myślisz o wyjeździe do Izraela?

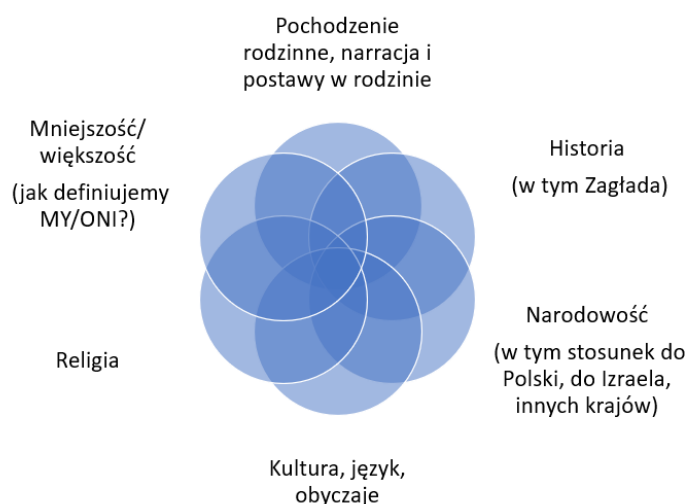
- Czy jest miejsce gdzie się czujesz u siebie? Jak Ci z tym?

Popatrzcie teraz na obie listy pytań: czy są podobne czy różne? Jakże pytania się powtarzają, a jakie są unikalne dla jednej listy? Dlaczego? Porozmawiaj chwilę o tym, jakie kwestie są ważne dla osób ze społeczności żydowskiej, a co ciekawi osoby z poza tej społeczności. Zwróć uwagę, że tożsamość jest kształtowana przez szereg różnych cech. Jedne są cechami indywidualnymi, samopisem, pochodzą od osoby lub od grupy, inne są narzucane z zewnątrz, podkreślane przez osoby spoza danej grupy.

MODUŁ V: Tożsamość indywidualna - wypowiedzi bohaterów i bohaterek

Powróć do tytułu filmu. Zapytaj, co on może oznaczać. Podsumuj wątki pojawiające się w filmie i odnoszące się do cech/kategorii przez które patrzy się na tożsamość, w tym szczególnie tożsamość żydowską. Narysuj lub pokaż na slajdzie podsumowanie (ZAŁĄCZNIK 1). Jest to zbiór cech, kategorii, tematów, które są ważne dla bycia Żydem/Żydówką, o które pytają się oni sami oraz o które pytają ich inni. Podaj przykłady tego, jak do tych cech/kategorii odnosiły się poszczególne osoby w filmie.

KIM JEST ŻYD/ ŻYDÓWKA „dowody tożsamości” = cechy, kategorie, samoopis

Następnie przejdź do omawiania poszczególnych wypowiedzi rozmówców z filmu. Poproś uczniów i uczennice by przedstawiły perspektywę wybranych bohaterów filmu – jak odnosili się do danego pytania reżysera, jak odnosili się do poszczególnych

elementów swojej tożsamości żydowskiej. Za każdym razem wyświetlajcie zdjęcie przywoływanego rozmówcy/przywoływanej rozmówczynie (ZAŁĄCZNIK 2). Zaczynajcie od omawiania postaci, które wybiorą sami uczniowie i uczennice – omawiajcie na początku te kwestie, które dla nich wydały się najważniejsze, które zapadły im w pamięć. W podsumowaniu będzie można dodać więcej, tak by uchwycić i poukładać myśli na temat tożsamości żydowskiej.

Wariant ćwiczenia: możesz też zadać pracę w parach lub grupach, jeśli ta forma lepiej się sprawdza w danej klasie: zberz po dwie – cztery osoby, które miały za zadanie przyglądać się danej postaci i poprosz by omówili narrację tej osoby w odniesieniu do kwestii podsumowanych na plakacie. Po paru minutach pracy w grupie, reprezentant lub reprezentantka przedstawi wnioski na forum.

MODUŁ VI: Tożsamość grupowa

Narysuj na tablicy lub plakacie oś czasu od wojny do dziś. Razem z uczniami i uczennicami uszereguj zdjęcia bohaterów według przypuszczanej daty urodzenia: od najstarszych osób do najmłodszych (możesz przyklejać portrety taśmą do osi). Zwróć uwagę, że w filmie pokazane zostały wszystkie obecnie żyjące w Polsce pokolenia Żydów i Żydówek. Spytaj jak do poszczególnych elementów tożsamości wymienionych na slajdzie odnoszą się reprezentanci poszczególnych pokoleń. Porozmawiajcie o tym co różni, a co łączy dane pokolenia. Jak do tożsamości żydowskiej odnoszą się na przestrzeni czasów, żyjąc we współczesnej Polsce? Co się zmienia, a co pozostaje niezmiennie?

Przywołaj fragment wypowiedzi jednego z bohaterów filmu: „Żyd wszędzie powinien być Żydem. Każdy Żyd ma swoją drogę: najpierw ukrywa, potem unika, potem eksponuje. Zapuszcza brodę, zakłada kipę czy cokolwiek” (czas filmu: 18:30-18:42).

Zapytaj jak to się ma do tożsamości poszczególnych rozmówców i rozmówczyń, jak do tożsamości poszczególnych grup pokoleniowych.

Podsumowanie: podkreśl, że każdy z bohaterów i każdy z nas, jest unikalną mozaiką cech indywidualnych, ale przynależy też do różnych grup. Z jednej strony rozwijamy cechy tożsamości, które będą budować naszą indywidualność – chcemy się odróżniać od innych, być wyjątkowi. Z drugiej strony pod względem różnych cech jesteśmy podobni (tożsami) do innych. Na podstawie tych podobieństw tworzymy

wspólnoty, grupy, w których jest nam lepiej lub gorzej, z którymi się bardziej lub mniej utożsamiamy, przynależność do których zależy od nas mniej lub bardziej – jak mówili w filmie bohaterowie.

MODUŁ VII: Zakończenie

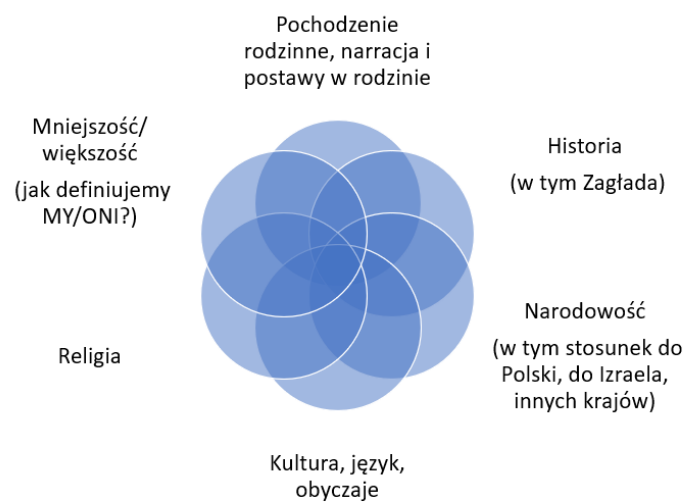
Zachęć osoby uczestniczące w zajęciach do powrócenia do własnych pytań. Poproś by ocenili, czy dostali odpowiedzi na nie. Jeśli jakieś kwestie zostały niezaadresowane, zachęć do własnych poszukiwań.

Poleć konto [@jestem_zydowka](#) na Instagramie prowadzone przez Miriam (Marię) Synger – jedną z rozmówczyń Mikołaja Grynberga, na którym autorka dzieli się wiedzą i doświadczeniami związanymi z judaizmem, kulturą żydowską w Polsce i Izraelu i odpowiada na pytania swoich followersów.

Zaprezentuj inne materiały pogłębiające temat, po które sam/sama lubisz sięgać lub interaktywną książkę [„O Żydach i Żydówkach”](#) stworzoną przez i dla młodych ludzi (Humanity in Action).

ZAŁĄCZNIK 1

KIM JEST ŻYD/ ŻYDÓWKA „dowody tożsamości” = cechy, kategorie, samoopis

ZAŁĄCZNIK 2

SCENARIUSZ nr 2: Dyskryminacja

Słowa kluczowe: tożsamość, grupa mniejszościowa i większościowa, doświadczenie mniejszościowe, dyskryminacja, wykluczenie, stygmatyzacja, stres mniejszościowy, przeciwdziałanie dyskryminacji, reagowanie na dyskryminację, wsparcie osób dyskryminowanych

Autorka: Dominika Cieślikowska

Metody: dyskusja na forum, praca w grupach, mini-wykład, prezentacje, analiza materiału filmowego, aktywność ruchowa, rundka

Cele warsztatu – uczniowie i uczennice:

- omówią przejawy wykluczenia i dyskryminacji Żydów w Polsce (w różnych momentach historycznych);
- lepiej zrozumieją sytuację grup mniejszościowych i większościowych w społeczeństwie;
- nazwą konsekwencje stygmatyzacji, wykluczenia, dyskryminacji dla osób z grup mniejszościowych (ich tożsamości);
- określą sposoby przeciwdziałania i reagowania na dyskryminację, stygmatyzację, wykluczenie z perspektywy osób z grupy mniejszościowej i większościowej.

Potrzebne materiały:

- Pytania dotyczące tożsamości wielokrotnej – ZAŁĄCZNIK NR 1
- Cytat lub fragment filmu „Dowód tożsamości” – ZAŁĄCZNIK NR 2
- Kartki A4 z napisem TAK i NIE
- Plakaty/tablica do notatek
- Plakat lub slajd z definicją stresu mniejszościowego – ZAŁĄCZNIK 3

Przebieg lekcji:

1. Wprowadzenie do tematu: tożsamość
2. Mniejszość – większość
3. Doświadczenie mniejszościowe: praca z filmem

4. Stres mniejszościowy: wprowadzenie pojęcia
5. Strategie radzenia sobie ze stresem mniejszościowym i wsparcia w obliczu wykluczenia i dyskryminacji
6. Zakończenie

PRZEBIEG LEKCJI – OPIS SZCZEGÓŁOWY

MODUŁ I: Wprowadzenie

Odwołaj się do poprzedniej lekcji, na której rozmawialiście o tożsamości żydowskiej. Zapowiedz mini aktywność, która też będzie się odnosiła do pojęcia tożsamości, ale tym razem do tożsamości uczniów i uczennic. Będzie to okazja by odnieśli pytania i wątki z poprzednich modułów do siebie.

Przedstaw instrukcje:

Będę zadawać pytania (jedno po drugim, z krótką przerwą pomiędzy każdym). Poproszę by każdy/a z Was odpowiadała na nie TAK lub NIE, przechodząc na oznaczony koniec sali (na jednym końcu sali kładziesz kartkę NIE, na drugim TAK). Po każdej odpowiedzi, gdy już wszyscy staną na swoim miejscu, będę zapraszać do rozejrzenia się po sali i zaobserwowania co się zmieniło, jak wygląda rozkład odpowiedzi.

Pytania do ćwiczenia znajdziesz w ZAŁĄCZNIKU 1.

Wariant ćwiczenia:

zależnie od specyfiki grupy możesz poprosić by uczniowie i uczennice podnosili rękę siedząc na miejscach (po zadaniu pytania głośno mówisz „TAK”, osoby podnoszą rękę, chwilę czekasz, by wszyscy mogli się rozejrzeć, następnie mówisz „NIE” i znów dajesz czas na podniesienie rąk i rozejrzenie się po sali).

Po zakończeniu serii pytań poprosz wszystkich by usiedli w celu podsumowania doświadczenia. Przeprowadź swobodną dyskusję. **Pytania pomocnicze:**

Co zaobserwowaliście? Jak zmieniała się dynamika odpowiedzi? Od czego ona zależała? Czego dotyczyły pytania? Jak Ci było gdy stałeś/aś w większej grupie? A jak gdy w mniejszej? Jak się czułeś/aś, gdy byłeś/aś sam/a?

Podsumowanie: to ćwiczenie pokazuje, że pod różnymi względami jesteśmy do siebie podobni, lub różnimy się. Te różnice i podobieństwa występują zarówno na poziomie odczuć i doświadczeń indywidualnych (zależnych od nas, na które mamy wpływ), jak i na poziomie wspólnot (tego, jak jest traktowana grupa, do której przynależymy). Realizacja naszych indywidualnych i grupowych potrzeb nie zawsze jest możliwa. Jest to zależne od tego, co robimy i jak się zachowujemy oraz jakie miejsce w społeczeństwie zajmujemy. Wpływ na nasze możliwości i rozwój ma min. to, czy grupa, do której przynależymy, cieszy się szacunkiem, wysokim prestiżem, dostępem do dóbr, informacji i władzy czy nie.

MODUŁ II: Mniejszość – większość

Wprowadź pojęcie mniejszości i większości.

Mniejszość to grupa ludzi dzieląca daną cechę tożsamości (np. etniczność, religię, orientację seksualną), ale różniąca się pod względem tej cechy od większości w danym państwie, społeczeństwie. Np. Żydzi byli i są mniejszością (narodową, religijną) funkcjonującą wśród Polaków, katolików (jako grupy większościowej).

To, czy daną grupę definiujemy jako mniejszość czy większość zależy najczęściej od jej wielkości (liczebności)]. Bycie mniejszością najczęściej wiąże się też z faktem, że grupa ta ma niższy status, prestiż, jest niżej w hierarchii społecznej, ma mniej władzy, mniej możliwości decydowania i wpływu, dostępu do zasobów, dóbr, praw itp. Czasem grupy bardziej liczne, ale posiadające niższą pozycję, status, prestiż, możliwości też zalicza się do „mniejszości”.

Zapytaj uczniów i uczennice o przykłady innych mniejszości. Spytaj kogo uznaliby za mniejszość/większość w przypadku grup, które liczebnie są do siebie zbliżone: kobiety (grupa definiowana jako społeczna mniejszość) i mężczyźni (większość) oraz takich gdzie liczebność nie gra roli przy postrzeganiu jako mniejszość lub większość (np. biedni/bogaci).

Poproś o przywołanie kilku przykładów traktowania ludzi ze względu na to czy są mniejszością czy większością.

Zachęć uczniów i uczennice do refleksji na tym, dlaczego bohaterowie i bohaterki filmu nie są podpisani (nie ma paska z ich imionami, nazwiskami, zawodami czy

innymi danymi jakie się często zamieszcza w materiale filmowym przy rozmówcach). Wysłuchaj wypowiedzi. Zaproponuj interpretację (jeśli się nie pojawi w wypowiedziach uczniów i uczennic): z jednej strony film pokazuje konkretne osoby, również sławnych ludzi (reżyser filmowy, muzyk, instagramerka), pojedyncze, wybrane, wyjątkowe jednostki i daje im szansę opowiedzenia o swoich losach, zmaganiach, sposobach patrzenia na świat i siebie. Z drugiej strony pominięcie podpisów, jeśli jest zabiegiem intencjonalnym, sprawia, że te głosy mogą stać się bardziej uniwersalne. Opowiadają ogólnie o sytuacji Żydów, nie tylko tych zaproszonych do filmu. Opowiadają także o zmaganiach ludzi z różnych grup społecznych.

MODUŁ III: Doświadczenie mniejszościowe: praca z filmem

Przywołaj słowa jednego z bohaterów filmu (ZAŁĄCZNIK 2.). Możesz też powtórnie włączyć fragment jego wypowiedzi (od 38:06 do 38:25).

„Ja już myślałem, że sobie z tym poradziłem, już myślałem, że jest OK. Nie wiedziałem, że to jest takie kruche, że nasz byt to jest poruszanie się po lodzie, który może w każdym momencie pęknąć. Myślę, że to jest byt wszystkich ludzi, którzy czują się mniejszością.”

Podziel klasę na mniejsze grupy (4-5 osób) i poproś by przypomnieli sobie, o jakich przykładach traktowania ich jako Żydów mówili bohaterowie i bohaterki filmu. Poproś o przywołanie takich, które wynikały z postrzegania Żydów jako mniejszości (jako gorszych, mniej ważnych, nie mających równej pozycji).

Następnie poproś by każda grupka podawała po jednym przykładzie i przekazywała głos kolejnej (zrób tyle rund wypowiedzi, ile będzie potrzeba by wyczerpać wszystkie przykłady lub aż poczujesz, że teza została wystarczająco zilustrowana).

W wypowiedziach powinny pojawić się: antysemickie żarty; „polowanie na Żydów”; pobicie; napisy „Żydzi do gazu”; niemożność bycia pochowanym na żydowskim cmentarzu, w obrządku żydowskim; pytanie „dlaczego mieszkacie na cmentarzu”; wypędzenie dziewczynki z trawnika; konieczność ukrywania się; konieczność oddania swojego dziecka w obliczu zagrożenia jego życia.

Wspólnie zastanówcie się, jak takie zdarzenia wpływają na człowieka? O czym mówili bohaterowie (poczucie niepewności, brak poczucia przynależności, poczucie, że nigdy nie jest się u siebie, brak poczucia bezpieczeństwa, szukanie pomocy, niewygodna, dużo zastanawiania się nad swoją tożsamością, poczucie pewnej podwójności, ani chwili wytchnienia, złość, cisza, misja naprawiania, naprowadzania na właściwe tory i inne)?

Na zakończenie tego modułu możesz przywołać fragment filmu, w którym bohater opowiada, że jego ojciec, wedle jego narracji, powiedział do swojej żony: „Wy, Żydzi, zawsze wszystkiego się boicie”. Zapytaj czy brak podpisów, brak łatwej możliwości identyfikacji bohaterów filmu może ich przed czymś chronić. Czy mogą oni się czegoś bać? Jeśli tak, czego?

MODUŁ IV: Stres mniejszościowy: wprowadzenie pojęcia

Podsumuj przykłady i rozważania, wprowadzając pojęcie stres mniejszościowy. Pokaż slajd/ plakat z definicją (ZAŁĄCZNIK 3.).

STRES MNIEJSZOŚCIOWY – chroniczne i unikatowe napięcie psychiczne, na które narażone są osoby należące do stygmatyzowanych grup mniejszościowych, doświadczające dyskryminacji lub narażone na nią¹.

Jest on nie tylko wynikiem osobiście doświadczonych nieprzyjemnych sytuacji, ale odnosi się też do ogólnych doświadczeń członków własnej grupy w kontekście życia w społeczeństwie urządzonym i zaplanowanym według potrzeb osób z grupy większościowej, gdzie prawdopodobne jest występowanie konfliktów w różnych sferach (wartości, potrzeb, doświadczeń, sposobu życia lub zorganizowania struktur społecznych).

Odróżnia się on od stresu ogólnego, od powszechnie odczuwanego napięcia trzema elementami:

¹ Więcej informacji nt zjawiska stresu mniejszościowego w: Grzegorz Iniewicz, Bartosz Grabski, Magdalena Mijas, *Zdrowie psychiczne osób homoseksualnych i biseksualnych – rola stresu mniejszościowego*, Psychiatria Polska 2012, tom XLVI, numer 4, str. 649–663.

- jest **unikatowy**, stanowi dodatkowe obciążenie psychiczne dla osób doświadczających stygmatyzacji, wykluczenia i dyskryminacji;
- jest **chroniczny**, powtarzalny, gdyż nie wywołują go czynniki incydentalne, ale stały sposób funkcjonowania ludzi, struktur i norm w społeczeństwie;
- jest **społecznie uwarunkowany**, bo jest związany bardziej z procesami, instytucjami i strukturami społecznymi, istniejącymi poza jednostką, niż z indywidualnymi wydarzeniami lub cechami jednostki.

Poproś uczniów i uczennice o podanie przykładów z filmu, w których bohaterowie mówili o czymś, co może być zakwalifikowane jako stres mniejszościowy lub jest bliski temu doświadczeniu?

MODUŁ V: Strategie radzenia sobie i wsparcia

Podziel klasę na dwie grupy i poproś by każda z nich zastanowiła się, co można zrobić dla dobra osób z grup mniejszościowych z dwóch perspektyw: mniejszości i większości. Zachęć uczniów i uczennice do poszukiwania podpowiedzi w wypowiedziach rozmówców i rozmówczyń z filmu, ale także do odwoływania się do swoich doświadczeń. Poproś o spisywanie pomysłów na plakacie. Następnie zestawcie wyniki prac obu grup w widocznym miejscu i poproś przedstawicieli o zaprezentowanie plakatów.

Przeciwstawianie się i reagowanie grupy mniejszościowej	Przeciwstawianie się i reagowanie grupy większościowej
Co mogą zrobić osoby z tej grupy dla przeciwstawienia się dyskryminacji, stygmatyzacji, doświadczania stresu mniejszościowego	Co mogą zrobić osoby z tej grupy dla przeciwstawienia się dyskryminacji, stygmatyzacji, doświadczania stresu mniejszościowego

MODUŁ VI: Zakończenie

Zachęć osoby uczestniczące w zajęciach do wybrania jednej ważnej myśli, emocji której doświadczyły podczas zajęć dotyczących filmu „Dowód tożsamości”. Zrób

„rundkę”, zachęć wszystkich do podzielenia się wybraną myślą lub emocją (nie naciskaj, pozostaw osobom dowolność wypowiedzi, nie komentuj).

PYTANIA: Wielokrotna tożsamość

1. czy smakowało Ci dziś śniadanie?
2. czy mieszkasz w mieście, w którym się urodziłeś/aś?
3. czy masz rodziców lub dziadków, którzy pochodzą z innego państwa niż to, w którym teraz mieszkają?
4. czy znasz więcej niż dwa języki obce?
5. czy droga do szkoły zajmuje Ci więcej niż 4 godziny dziennie?
6. czy jesteś pierwszym dzieckiem w rodzinie?
7. czy spałeś/aś dziś więcej niż 8 godzin?
8. czy jesteś dobrym tancerzem/tancerką?
9. czy jesteś optymistą/tką?
10. czy lubisz mieć kontrolę nad wydarzeniami w swoim życiu?
11. czy czujesz się w kraju, w którym mieszkasz na miejscu?
12. czy czujesz się w nim bezpiecznie?
13. czy jesteś ceniony/a takim, jaki/a jesteś?
14. czy jesteś zdrowa/y?
15. czy możesz się uczyć?
16. czy grupa Twoich bliskich znajomych liczy ponad 5 osób?
17. czy znasz historię swojej rodziny?
18. czy możesz o nią zapytać swoich bliskich?
19. czy masz możliwość swobodnych praktyk religijnych?
20. czy lubisz grać w koszykówkę?
21. czy jesteś nieśmiały/a?
22. czy uważasz, że jesteś mniejszością z jakiegoś powodu?

Ja już myślałem, że sobie z tym poradziłem, już myślałem, że jest OK.

Nie wiedziałem, Ja już myślałem, że sobie z tym poradziłem, już myślałem, że jest OK. Nie wiedziałem, że to jest takie kruche,

że nasz byt to jest poruszanie się po lodzie, który może w każdym momencie pęknąć. Myślę, że to jest byt wszystkich ludzi, którzy czują się mniejszością.

że to jest takie kruche, że nasz byt to jest poruszanie się po lodzie, który może w każdym momencie pęknąć. Myślę, że to jest byt wszystkich ludzi, którzy czują się mniejszością.

ZAŁĄCZNIK 3

STRES MNIEJSZOŚCIOWY – chroniczne i unikatowe napięcie psychiczne, na które narażone są osoby należące do stygmatyzowanych grup mniejszościowych, doświadczające dyskryminacji lub narażone na nią.

Jest on nie tylko wynikiem osobiście doświadczonych nieprzyjemnych sytuacji, ale odnosi się też do ogólnych doświadczeń członków własnej grupy w kontekście życia w społeczeństwie urządzonym, zaplanowanym według potrzeb osób z grupy większościowej, gdzie prawdopodobne jest występowanie konfliktów w różnych sferach (wartości, potrzeb, doświadczeń, sposobu życia lub zorganizowania struktur społecznych).

Odróżnia się on od stresu ogólnego, od powszechnie odczuwanego napięcia trzema elementami:

- jest **unikatowy**, stanowi dodatkowe obciążenie psychiczne dla osób doświadczających stygmatyzacji, wykluczenia i dyskryminacji;
- jest **chroniczny**, powtarzalny, gdyż nie wywołują go czynniki incydentalne, ale stały sposób funkcjonowania ludzi, struktur i norm w społeczeństwie;
- jest **społecznie uwarunkowany**, bo jest związany bardziej z procesami, instytucjami i strukturami społecznymi, istniejącymi poza jednostką, niż z indywidualnymi wydarzeniami lub cechami jednostki.